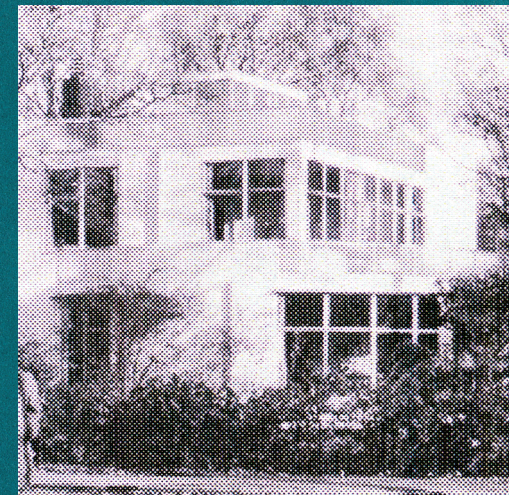

TOELICHTING

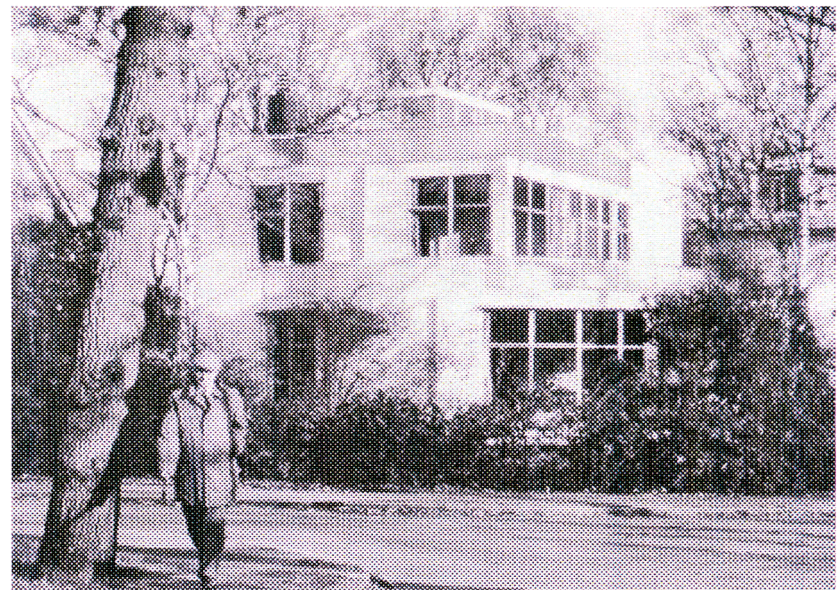
bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermde stadsgezicht **Benoordenhout**
gemeente Den Haag (Zuid-Holland)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

TOELICHTING

bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermde stadsgezicht **Benoordenhout**
gemeente Den Haag (Zuid-Holland)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

foto Van Ouwenlaan

N.B.
Opgesteld als besluit,
doch voorstel tot aanwijzing
pas in procedure sinds:

- 1 DEC. 1994

Den Haag, Benoordenhout

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het besluit om het beschermde stadsgezicht Benoordenhout aan te wijzen vloeit voort uit die inventarisatie.

Inleiding

Het Benoordenhout ligt ten noordoosten van het centrum tussen de Koningskade en de grens met de gemeente Wassenaar.

De grens van het beschermd stadsgezicht is het Kanaal, de Waalsdorperweg, het Hubertuspark, de Frederik- en Alexanderkazernes, de Theo Mann-Bouwmeesterlaan, het Willem Royaardsplein, de Louis Gimberglaan, De Ruychrocklaan, de grens met Wassenaar, het Haagse Bos en het Malieveld.

Dit is gelijk aan de grens van het bestemmingsplangebied Benoordenhout, met uitzondering van de kazerneterreinen aan de Van Alkemadelaan die in karakter niet passen binnen de structuur van de wijk. Evenmin is het wijkgedeelte Duinzigt hierin opgenomen, de flatwijk uit de zeventiger jaren die gebouwd is op het voormalige terrein van de Haagse Golfclub.

Ontwikkelingsgeschiedenis

Het gebied van het Benoordenhout is gelegen op oude duingrond en wordt van oudsher bijna evenwijdig aan de kust doorsneden door drie wegen: de Waalsdorperweg, de Wassenaarseweg en de Benoordenhoutseweg die lange tijd ondergeschikt was aan de door het Haagse Bos lopende Leidse Straatweg. Een lager gelegen veengebied vanaf de Wassenaarseweg tot de Benoordenhoutseweg had de naam Benoordenhoutse polder. Vanaf het midden van de zestiende eeuw groeiden boerderijen hier uit tot grote en kleine buitenplaatsen. Zo waren er de landgoederen Oostduin, Arendsdorp, Clingendael en Waalsdorp. In de 19de eeuw werden landschapsparken aangelegd in de Engelse stijl. De gronden waren bijna geheel in handen van de familie Van Bylandt (Oostduin-Arendsdorp) en de familie Van Bienen (Clingendael).

Tot 1884 behoorde vrijwel het hele gebied tot Wassenaar. Een klein deel van het huidige Benoordenhout was Haags grondgebied, namelijk het zuidwestelijk stuk grenzend aan het Kanaal. Hier zou het landschap het eerst veranderen door de aanleg van de Haagse Diergaarde (1863) en de bouw van het Nassaukwartier (1894-1902).

De verdere ontwikkeling van het gebied was pas mogelijk na de door belastingverhoging gedwongen verkoop van het overgrote deel van het grondbezit van de Van Bylandts en de aanvaarding van het Uitbreidingsplan van Berlage in 1911. Alhoewel gravin van Bylandt bedongen had dat alleen huizen om het restant van haar landgoed zouden worden gebouwd, zijn op dit beding vanaf het begin uitzonderingen gemaakt. Door de gunstige ligging ten opzichte van het centrum en de uitvalswegen bleek de wijk zeer aantrekkelijk voor de vestiging van

kantoren. De eerste waren de kantoren van de Nederlandsch-Indische Spoorwegen (1915) aan de Wassenaarseweg en van de B.I.M. (Shell) aan de Carel van Bylandtlaan (1916).

Bij de aanleg van de wijk, die zeer geleidelijk van west naar oost verliep, heeft men rekening gehouden met het gecultiveerde landschappelijke karakter zoals dat in de 19de eeuw was ontstaan. Het plan van Berlage is alleen ten zuiden van de Wassenaarseweg in grote lijnen gevolgd. De rest is ontstaan aan de hand van deelplannen. Lanen van vroegere buitenplaatsen werden met zorg omringd door luxe huizen. De Van Hogenhoucklaan, Van Soutelandelaan en Van Montfoortlaan getuigen hiervan.

Rond 1930 had men de grens bereikt van de Van Hoytemastraat en de Van Hogenhoucklaan. De aanleg van de Van Alkemadelaan tot de Waalsdorperweg was in 1927 een feit. In 1938 werd deze brede laan verlengd naar Scheveningen. Voor het profiel ging de gemeente uit van forse appartementsgebouwen maar de belangstelling hiervoor nam in de loop van de jaren dertig af, waardoor er slechts een paar, waaronder "Duinwyck", zijn gerealiseerd.

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog lag de bebouwingsgrens op de Hart Nibbrigkade, Van Alkemadelaan, Van Ouwenlaan, de Van Mojalenlaan, Van Soutelandelaan, Nyelantstraat, Waalsdorperweg en de Frederiks- en Alexanderkazerne.

Na de Tweede Wereldoorlog heeft het Benoordenhout enkele ingrijpende wijzigingen ondergaan en is de wijk uitgebreid richting Wassenaar met de buurt Clingendael (tussen de Hart Nibbrigkade en de Thérèse Schwartzestraat) en de buurt Duinzigt, die is vernoemd naar Nederlandse acteurs (Willem Royaards-

plein e.o.).

Wat de wijzigingen in het vooroorlogse deel betreft zijn het meest ingrijpend geweest de bouw in de jaren zestig en zeventig van het Provinciehuis en het kantoor voor Rijkswaterstaat op de plaats van de Haagse Diergaarde. In geen enkel opzicht werd hier rekening gehouden met de schaal, structuur en hoge kwaliteit van de wijk. In het begin van de jaren negentig is het kantoor van de Kamer van Koophandel naast het gebouw van Rijkswaterstaat gebouwd. Ook het restant van het landgoed Oostduin-Arendsdorp, dat het groene hart van de wijk vormt, werd keer op keer verkleind door gebouwen van soms zeer forse schaal. Het Shellkantoor van J.J.P. Oud en enkele huizen aan de Oostduinlaan, de Goetlijfstraat en de Van Hogenhoucklaan luidden dit verdichtingsproces reeds voor de oorlog in. In de jaren vijftig en zestig volgden een bejaardentehuis aan de Goetlijfstraat, enkele huizen en het 66 meter hoge Shellkantoor aan de Oostduinlaan van ir. H.E. Oud. Met de bouw in de jaren zeventig van een zeer groot complex serviceflats en de forse uitbreiding van het Shellkantoor aan de Wassenaarseweg plus de uitbreiding van het eerder genoemde bejaardentehuis is thans een kritieke grens voor het landgoed bereikt.

Aan de Carel van Bijlandtlaan heeft Shell haar hoofdvestiging in de tachtiger jaren uitgebreid door ter plekke van de voormalige woonpanden een groot kantoorpand met een parkeergarage te bouwen, binnen het blok dat ook begrensd wordt door de Raamweg en de Groenhovenstraat.

Aan de Van Soutelandelaan, eens behorend tot het aan het einde van de 18de - eeuw gesloopte Huis Waalsdorp, schrijdt de verdichting in de jaren tachtig voort met de vervangende nieuwbouw van het ziekenhuis Bronovo en de bouw

van een appartementengebouw. In de Bosjes van Zanen zijn recent twee "urban villa's" gebouwd.

Huidig ruimtelijk karakter en bebouwingsbeeld

Duidelijk is te zien dat de wijk geleidelijk tot stand is gekomen waarbij men met kleine invullingen voortborduurde op eerder gereedgekomen deelplannen. Sloten en lanen van de voormalige landgoederen dienden als stedenbouwkundig uitgangspunt.

Bepalend voor de ruimtelijke kwaliteit van de wijk is de visuele en functioneel-historische relatie van de wijk met de landgoederen Clingendael/Groenedaal/Oosterbeek (gem. Wassenaar), en de aanwezigheid van het restant van het landgoed Oostduin- Arendsdorp en van de Bosjes van Zanen, het Haagse Bos en het Malieveld/ de Koekamp en groenvoorzieningen als het Rosarium op het Jozef Israëlsplein. De fraaie openbare ruimte met veel groen herinnert aan het landschappelijk karakter van de 19de-eeuwse situatie (o.a. Van Hogenhoucklaan, Van Montfoortlaan, Van Soutelandelaan, Wassenaarneweg, Ruyschroeklaan en Van Mojaalenlaan).

Het Benoordenhout wordt gekenmerkt door een grote mate van harmonie zonder dat gesproken kan worden van uniforme bebouwing. De harmonie wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ligging in het groen en de grote mate van overeenkomst in bouwhoogte, geleding en materiaal voorzover het woonhuizen betreft. Twee bouwlagen met een kapverdieping, dan wel drie lagen met een plat dak overheersen. Vanaf het begin was de opzet een luxe woonwijk te bouwen. Ondanks de vestiging van enkele zeer grote kantoren heeft de wijk dit karakter weten te behouden.

Wat de bouwstijl betreft is het Nassaukwartier duidelijk een voorloper op de

rest van het Benoordenhout en daardoor meer verwant aan andere stadswijken uit dezelfde periode. Deze buurt werd in de jaren 1894-1902 gebouwd in neorenaissance-stijl. Enkele panden vertonen kenmerken van de Jugendstil of de chalet-architectuur van rond de eeuwwisseling.

Het overgrote deel van het Benoordenhout van voor de Tweede Wereldoorlog toont juist een sobere baksteenarchitectuur waarin horizontale accenten van liggende vensters, overstekende daklijsten en betonbanden bepalend zijn.

Opvallend is het feit dat de verschillende bouwblokken een grote differentiatie in type architectuur kennen. Rijtjes herenhuizen, panden met beneden- en bovenwoningen, flatgebouwen, vrijstaande huizen, scholen en andere gebouwen komen naast elkaar voor. Ten zuiden van de Wassenaarseweg is sprake van een monumentale stedenbouwkundige benadering ten gevolge van het plan Berlage: Jozef Israëlsplein, Van Hoytemastraat en Breitnerlaan tot de Van Alkemade-laan. Toch is wat de invulling betreft zelfs hier niet in één hand gebouwd.

Uit architectuurhistorisch oogpunt zijn van belang de uitzonderingen op het algemene beeld van woningbouwarchitectuur in baksteen, namelijk enkele kantoorgebouwen, scholen, twee kerken, villa's en luxe appartementen.

Opmerkelijk zijn de voor de Nieuwe Haagse School kenmerkende villa's van Co Brandes, die onder meer een complex aan de Ruychrocklaan/ Van Ouwenlaan heeft gebouwd. Opmerkelijk door zijn architectuur en stedenbouwkundige situering is de Paschaliskerk (Kropholler) aan de Wassenaarseweg. Landelijk bekend zijn de kantoren van Shell aan de Wassenaarseweg (J.J.P. Oud) en de Carel van Bylandtlaan (M.A. en J. van Nieukerken) alsmede het kantoor voor een verzekeringsmaatschappij aan de Groenhovenstraat (H.P. Berlage) en de Nirwanaflat van J. Duiker en B. Bijvoet aan de Benoordenhoutseweg. Als geen

andere wijk in Nederland combineert deze wijk het grootstedelijke met het karakter van een groen villadorp en toont zij een staalkaart van typologisch en architectuurhistorisch belangwekkende gebouwen uit de periode 1900-1940.

Nadere typering van de te beschermen waarden

Het ruimtelijk karakter van deze woonwijk wordt bepaald door de typische schaal en structuur van het vooroorlogse bebouwingsbeeld, gekenmerkt door de grote harmonie in de baksteen-woonhuisarchitectuur en de homogeniteit in verschillende straatwanden, wat leidt tot hoogwaardige stedenbouwkundige ensembles.

Daarnaast onderscheidt zich de waarde van de huizen in het Nassaukwartier en voorts van veel gebouwen met een (nationaal gezien) hoge architectuurhistorische kwaliteit;

Bijzonder is het plan van Berlage dat alleen ten zuiden van de Wassenaarseweg in grote lijnen is gevolgd.

De groenstructuren en het landschappelijke karakter van de straten en lanen met hun zichtassen en groen bepalen voor een belangrijk deel de kwaliteit van de wijk. De herkenbaarheid van lanen van vroegere buitenplaatsen omringd door fraaie huizen geeft aan de wijk een extra dimensie en de fraaie openbare ruimte met veel groen herinnert aan het landschappelijk karakter van de 19de-eeuwse situatie.

Typerend zijn:

- de hoogwaardige woonomgeving die in een kwetsbare harmonie verkeert met voorname kantoorbebouwing.
- een grote harmonie in baksteenarchitectuur van woonhuizen in verschillende straatwanden, wat leidt tot hoogwaardige stedenbouwkundige ensembles.
- de stedenbouwkundige waarde van de Jozef Israëlslaan/ het Jozef Israëlsplein

en het Van Hoytemaplein e.o.;

- de ensemble- en individuele waarde van de huizen in het Nassaukwartier;
- de aanwezigheid van veel gebouwen met een (nationaal gezien) hoge architectuurhistorische kwaliteit;
- de visuele en functioneel-historische relatie van de wijk met de landgoederen Clingendael/Groenendaal/Oosterbeek, het Haagse Bos en het Malieveld/ de Koekamp;
- de fraaie openbare ruimte met veel groen die herinnert aan het landschappelijk karakter van de 19de-eeuwse situatie (o.a. Wassenaarseweg, Van Hogenhoucklaan, Ruychrocklaan, Van Soutelandelaan, Van Mojalenlaan) en groenvoorzieningen als het Rosarium op het Jozef Israëlsplein;
- de aanwezigheid van het restant van het landgoed Oostduin-Arendsdorp en van de Bosjes van Zanen.

Waardering

Het Benoordenhout is opgebouwd uit deelplannen met een grote continuïteit in bebouwingsbeeld en structuur langs groene lanen, rondom oude landgoederen. De consistentie van het stadsbeeld is hierdoor zo groot dat een wijk is ontstaan met een sterk homogeen karakter. Het gebied is als zodanig van belang wegens bijzondere landschappelijke, stedenbouwkundige, cultuur- en architectuurhistorische waarden. Zie tevens de bijgevoegde waarderingskaart (S 9313).

Begrenzing

De begrenzing van het beschermde stadsgezicht Benoordenhout is weergegeven op bijgevoegde kaart, nummer RDMZ/MSP/43/7.

Rechtsgevolg

Op grond van artikel 36 eerste lid van de Monumentenwet 1988 stelt de gemeenteraad ter bescherming van het beschermde stadsgezicht een bestemmingsplan vast als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening. In het onderhavige geval worden de in de toelichting beschreven cultuurhistorische waarden met het vigerende bestemmingsplan "Benoordenhout" (goedgekeurd op 23-11-1982 door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland), inclusief 1e, 2e en 3e herziening, en met de deels op het gebied van betrekking zijnde bestemmingsplannen "Oostduin/Arensdorp" (goedgekeurd op 13-11-1974) en "Bosjes van Zanen" (goedgekeurd op 7-10-1981), beiden inclusief 1e herziening, voldoende beschermd.

Bron

Monumenten Inventarisatieproject Den Haag 1850-1940, dienst REO, afdeling monumentenzorg, februari 1992.
research en teksten: ir. J.A. van der Hoeve, ir. P.C. Lankamp, drs. H.P.R. Rosenberg, drs. E.C. Vaillant en drs. D. Valentijn.

Colofon

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1994.

Historisch-geografisch en stedenbouwkundig onderzoek:
Gemeente Den Haag, drs. D. Valentijn en ir. P.C. Lankamp.

Begrenzingskaart 1:5000

Kaart van de gemeente Den Haag aangepast door Studio Ineke van der Burg,
Bilthoven.

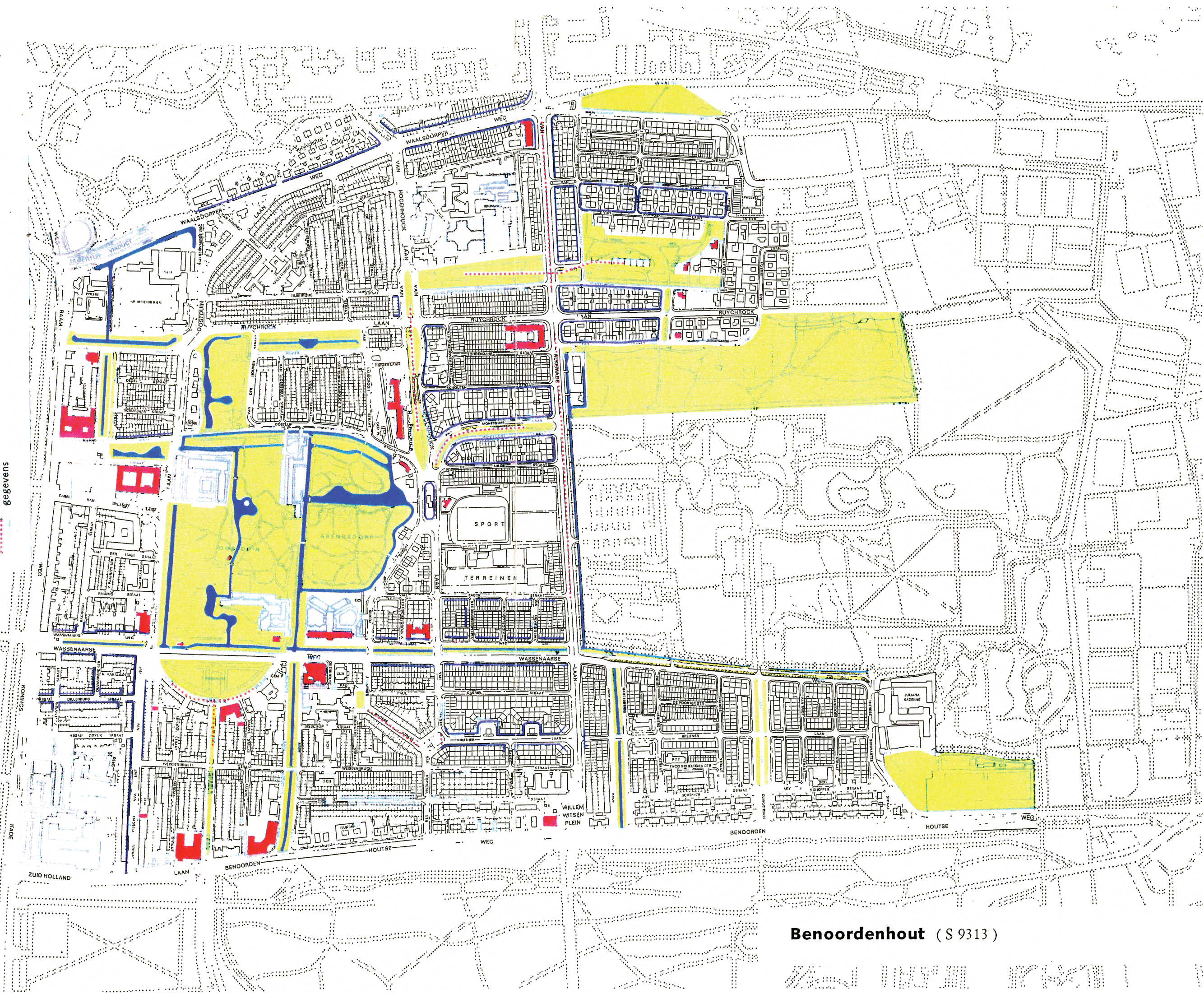
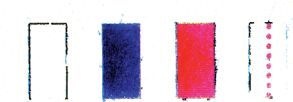
Foto omslag:
Gemeente Den Haag.

Onderschrift toelichtende kaart:
1. Waarderingskaart (S 9313).

Productie:
RDMZ, Zeist.

Waardingskaart

- gebouwen/ gebieden van na 1940 die afwijken van het oorspronkelijk stedelijk weefsel
- belangrijke bebouwing door hoge ensemblewaarde
- rijks- of gemeentelijke monument
- bijzonder stedenbouwkundig of landschappelijke gegevens
- belangrijke groenstructuur
- belangrijke duinstructuur
- belangrijke waterstructuur

Benoordenhout (S 9313)

